

TIBET — VÄRLDENS TAK

Av kapten BENGT HORN

PRESIDENT Truman meddelade i januari 1950, då koreakriget bröt ut, som sin åsikt, att kommunismen hade passerat det stadium, som kännetecknats av inre omstörtningssverksamhet och övergått till att använda krig och väpnad invasion för att öka sin intressesfär. Detta var kanske i viss mån överdrift. Visserligen användes väpnad invasion i såväl Korea som Indokina, men det berodde väl på, att man gjort vad som göras kunde med fredliga medel och att vapnen utgjorde sista ordet.

Bakom det kommunistiska handlandet är den gamla devisen om revolutionens ebb och flod fortfarande aktuell. De stora strategiska linjerna föra fortfarande mot samma mål — världsherravälde — medan taktiken under de olika etapperna för att nå detta mål växlar allt efter omständigheterna. I Korea och Indokina tillgreps man krig — i Persien inre omstörtningssverksamhet. Då det kommunistiska inflytandet i Persien stäcktes använde man nya metoder — vapenleveranser till arabländerna och underhandlingar med Indien, Afghanistan och Burma för att väcka till liv gamla motsättningar. Resultatet av den senaste utvecklingen ligger fortfarande förborgat i framtiden.

Det kan vara av intresse att klargöra läget i Sydasien och mellersta Östern. Sannolikt komma allvarliga förvecklingar att uppstå här inom en ej alltför avlägsen framtid. Jag har i en tidigare artikel klargjort förutsättningarna för kommunism i Burma. Man kan befara, att Sovjetunderstödet, som Bulganin utlovade under sin höstresa 1955 mer än något annat kommer att dra över Burma till östblocket.

De asiatiska folken äro ej politiskt mogna. Den politiska makten vilar ej på reella värden. Det är ett tunt skikt av intelligentia, som styr och ställer. Denna intelligentia påverkas av de kommunistiska årsplanernas stora materiella framsteg. Kinas nationella styrka och militära framgångar mot U.S.A. ha väckt beundran, och man strävar att genomföra något liknande i det egna landet.

Huvudparten av Asiens intelligentia uppfattar världen som uppdelad i två fientliga block. Utom dessa block finns ett fåtal fredsälskande nationer. Det är dessa, som utgöra den tredje makt, vilken skall rädda världen enligt deras mening. Indien och Burma ha under senaste tiden uppträtt som företrädare för den s. k. tredje ståndpunkten. Vad de asiatiska länderna främst behöva för att realisera de styrandes drömmar om materiella framsteg är pengar. Den som kan erbjuda sådana vinner good-will. Läger man ihop beundran för de kommunistiska årsplanernas resultat och Sovjets löften om penningunderstöd finner man, att kommunism har stora möjligheter i denna del av världen. Ätminstone kommer den att intaga en ställning som gynnad part. Kan man dessutom på lämpligt sätt få fram i rampljuset de motsättningar, som finnas mellan det västorienterade Pakistan och Afganistan samt mellan Pakistan och Indien är ett stort steg taget mot målet: Sydasiens inlemmande i kommunistblocket. Den 10 december 1955 meddelade Krustjev i ett tal under sovjetledarnas asiatiska resa, att Kashmir är en del av Indien. Som bekant tvistar Pakistan och Indien om Kashmir sedan åtta år tillbaka.

Sovjets plan synes gå ut på följande. Vissa gränstvister finnas mellan Pakistan och Afganistan. Dessa tvister skola underblåsas på lämpligt sätt samtidigt som Afganistan beväpnas och uppmuntras att ingripa mot Pakistan. Indien, som också har vissa anspråk på Pakistan skulle få spela den neutrale åskådarens roll i hopp om att så småningom få sin andel av bytet. Sedan Pakistan bringats på fall kommer väl turen till Indien och Burma. Hur kan då dessa länder påverkas? Jo, framför allt genom propaganda från utposter, som redan finnas i Tibet och Sydkina och från nya, som kunna skapas i Afganistan och Kashmir. Jag har förut¹ behandlat Burma och dess problem och vill nu söka visa Tibets betydelse i dessa sammanhang. För ett krigiskt företag äro de topografiska förhållandena av stor betydelse. Ett nutida krig behöver ej föras med militära maktmedel. De ideologiska vapnen ge ofta bättre resultat. Det är av dessa anledningar av betydelse att utreda de förutsättningar, som finnas i Tibet för dylika företag vad beträffar naturförhållanden, befolkning och historisk utveckling.

Tibet har alltid varit ett av de minst kända länderna i världen. James Hilton kallade det »Shangri-La» i sin roman »Lost Horizon». Han karakteriserade det som landet, där verkligheten ofta är

---

¹ Svensk Tidskrift 1955, s. 86.

otroligare än dikten. Tibet isolerade sig under århundraden från den övriga världen och vägrade att följa de framsteg, som den s. k. civilisationen gjorde. De höga otillgängliga gränsbergen medverkade till att landet kunde få leva sitt liv ostört av strömningarna i den omgivande världen.

Hur är »Shangri-La» beskaffat geografiskt? Landet ligger i det centrala Asien vid Kinas sydvästra gräns. I söder gränsar Tibet till Indien och de av Indien delvis beroende staterna Bhutan och Nepal. I norr och öster äro gränserna inte klart fastställda. Under många år ha representanter för Kina och Tibet diskuterat, var Kina slutar och Tibet börjar. Tvisten får väl numera anses avgjord till Kinas fördel. Västerut bildar Himalaya en svåröverkomlig mur mot Afganistan.

Landet består av en enda jättestor högplatå på 2 500 till 3 000 meters höjd. Över denna platå resa sig bergskedjor med jordens högsta toppar. Tibets södra och västra gräns bildas av Himalaya, vars högsta topp Mount Everest är över 8 500 meter. Mount Goodwin-Austen på gränsen mot Afganistan kommer närmast i höjd. Något lägre är det väldiga Kinchinjunga-massivet, som vaktar huvudpassagen söderut mot Indien. De omdiskuterade norra och östra gränserna utgöras också av kraftiga bergskedjor.

Tibet har ett ogästvänligt och hårt klimat. Största delen av dess yta är öken, och regnet faller mycket sparsamt. Endast i de lägre dalarna kan jorden bringas att ge några skördar. Området ger sina innebyggare en synnerligen torftig existens.

Gränsbergen äro symboliska för folkets önskan att bli lämnade i fred. Före den kinesiska invasionen 1950 bodde endast fem utlänningar inom Tibets gränser. Där funnos två radiotekniker och två ingenjörer samt den brittiske konsulen i Gyangtse. Endast Indien och Nepal hade officiell representation i landet, sedan kineserna utvisats. Det har i många sammanhang omvittnats, att tibetanerna önskade leva isolerade från omvärlden men att de varit synnerligen gästvänliga mot besökande hyggligt folk. Före kinesernas invasion bevakades gränsen mot Kina synnerligen väl, under det att gränsen mot Nepal lämnades i det närmaste öppen.

Hur stort är Tibet? Hur mycket folk bor där? Tibetanerna ha ej själva medverkat att besvara dessa frågor. Uppskattningsvis är ytan två millioner kvadratkilometer. Att få en ungefärlig befolknings-siffra är ännu svårare. Uppgifterna växla mellan 700 000 och fyra millioner.

I rashänseende äro tibetanerna mongoler men äro kroppsligt sett längre och kraftigare än kineserna. I norra delen av landet föra de en nomadiserande tillvaro och ha ej bildat städer eller större orter. I söder är befolkningen mera bofast och där finnas också de större städerna. Störst är Lhasa, som har 25 000 invånare och är landets religiösa medelpunkt. En annan stad av betydelse är Tatsienlu på gränsen mot Kina. Den nära kontakten mellan Tibet och Kina illustreras av att Tatsienlu egentligen är två städer, en tibetansk och en kinesisk.

Tekniskt och industriellt har Tibet släpat efter den övriga världen. Hjulet, som varit av sådan betydelse för vår kulturkrets, hade ännu vid kinesernas intåg 1950 ej inlemmats i den tibetanska civilisationen. Vid den tidpunkten funnos inga landsvägar, järnvägar eller flygfält i landet. För några och tjugo år sedan byggdes den första telegraflinjen från Indien. Så sent som 1950 hade endast palatset i Lhasa elektriskt ljus och det enda moderna kommunikationsmedlet var en radiostation, som skänkts av amerikanska trupper under andra världskriget. I avsaknad av moderna kommunikations- och transportmedel har man i Tibet klarat sig med åsnor, mulor, hästar, får och jakar. De vandra fram med sina bördor utefter trånga och efter modern måttstock oframkomliga karavanvägar. Ofta slingra vägarna fram i bergstrakter, som ligga fem å sex tusen meter över havet.

Chiang-Kai-shek planerade under sin makts dagar att utveckla Tibet. Av den anledningen byggdes en väg för motortrafik från Chungking i Kina till Tatsienlu. Denna väg byggdes över gapande avgrunder och vilda bergspartier. Den leder fram utmed bottenlösa klyftor och mellan bergstoppar, som resa sig hundratals meter mot skyn. Farleden var ofta utsatt för ras och jordbävningar. Nu har folkdemokratien Kina byggt ett flertal vägar. Även järnväg håller på att dras in i landet.

Trots transportsvårigheterna har Tibet sin största inkomst av exporten. De främsta exportvarorna äro får- och getull. Getullen användes i det fina Kashmirkarnet. Pälsverk, jaksvansar (material för borsttillverkning) och myskprodukter äro andra exportartiklar. Jaken är Tibets viktigaste tillgång. Den ger kött, mjölk och smör och är det viktigaste lastdjuret. Av dess fett beredes bränsle för eldstäderna och olja för lamporna.

Som synes är Tibet starkt underutvecklat. Det som lockade kineserna att ockupera landet var dess strategiska läge och dess religiösa betydelse. Genom kinesernas ockupation av landet har kommunis-

men förts ända fram till Indiens gräns. Indien med sina folkmassor och orörda resurser är givetvis ett lockande mål för Sovjets och Kinas världserövringsplaner.

Förutom tibetanernas önskan att bli lämnade för sig själva ha tvenne fakta genom tiderna varit bestämmande för landets utveckling. Det ena är den oupplösliga gemenskapen mellan kyrka och stat, som gjort Tibet till en teokratisk stat. En teokrati är en styrelseform, som lämnar såväl den kyrkliga som världsliga makten till kyrkans överhuvud. Det andra är den fullständigt unika gemenskapen mellan Tibet och Kina, som existerat sedan 1751.

Båda dessa egendomligheter härstamma från giftermålet mellan en kinesisk prinsessa och den förste kungen av Tibet år 641. Denne kung tog med vapenmakt övre Burma och västra Kina. Han tvingade dessutom kejsaren av Kina att ge honom en prinsessa som gemål. Prinsessan kom att efter några hundra år helt förändra sitt nya fosterlands status. Hon omvände nämligen kungen till sin religion, som var buddism. Buddism blev Tibets officiella religion och omvandlades så småningom till en speciell form, som kallas lamaistisk buddism. Sedan 1577, då regenten antog titeln Dalai Lama, har varje härskare i Tibet varit överhuvud för både det andliga och världsliga samhället.

Den lamaistiska buddismen innebär tro på pånyttfödelse. Enligt denna tro kommer själen hos en människa, som levat ett rättskaffens liv på den smala vägen att ofelbart komma till himlen och att vid pånyttfödelsen ta sin boning i någon helig eller ädel skepnad. Ett liv på den breda vägen utan goda principer medför att själen vid pånyttfödelsen tar säte i något av de lägre djuren. Lamaismen anser att den yttre världen fäster för stort avseende vid materiella fördelar i stället för att koncentrera sig på att leva ett liv i godhet. Därför tar lamaismen avstånd från yttervärlden. Det finns sålunda i lamaismen ideella förutsättningar för en god samhällsanda. Dessa förutsättningar saknas i stor utsträckning i vår egen kulturkrets. De bärande grundsatser, som skulle ge våra medborgare andlig och moralisk styrka i en krävande och ödesmättad tidsålder, ha glömts bort eller kastats bort som värdelöst gods. Österns folk ha under århundraden bevarat de religiösa principer, som kunna ge samhörighetskänsla och som kunna samordna kulturlivets olika yttringar under vissa gemensamma värden. Kommunismen har i sig assimilerat sådana principer. Man vill åtminstone i teorin finna en livsform, där var och en lever likaberättigad, och ta avstånd från det ensidiga materialistiska be-

traktelsesättet. Kommunismen är också för sina anhängare något av en religion.

Man bedömer ofta kommunismens kyrkopolitik efter Sovjets förhållande till den grekisk-ortodoxa kyrkan. Det är därvid att observera att kommunismens grundprincip är fullständig religionsfrihet. Antireligiös propaganda är tillåten. Man har sagt att exempelvis islam och kommunism ej skulle kunna förenas. Detta påstående verkar i mångt och mycket önsketänkande. Miljoner mohammedaner bo i dag inom Sovjets gränser och några religiösa oroligheter ha ej förmärkts.

Det kinesiska maktövertagandet i Tibet synes ej ha medfört någon ändring av de religiösa förhållandena. I stället är det troligt att kommunisterna ha lyckats skapa en syntes mellan kommunism och buddism. Om ett sådant förhållande existerar innebär det en stor fara med tanke på de ännu oberoende sydasiatiska länderna t. ex. Burma, där buddismen är statsreligion.

Den andliga och världsliga makten förenades i en person år 1577, då den dåvarande kungen antog titeln Dalai Lama. År 1751 invaderades Tibet av Kina, som då styrdes av den kraftfulla Manchudynastien. Kineserna begärde kontroll av tronföljden och utrikespolitiken. Utrikespolitiken kom snart under deras kontroll medan man lyckades förhindra inblandning i successionsfrågorna. Den kinesiska inblandningen växlade allt efter Kinas styrka. Då kineserna voro starka höll man stundom speciella delegationer och även militära garnisoner i Lhasa. Vid andra tidpunkter kördes de kinesiska befullmäktigade vänligt men bestämt ut ur landet. I samband med ett svaghetstillstånd i Kina proklamerade Dalai Lama Tibets fullständiga oberoende år 1913. Detta tillstånd varade i tjugo år. År 1933 förenade Chiang Kai-shek återigen kineserna inför Japans anfall. Då Dalai-Lama dog begagnade sig den kinesiska regeringen av situationen och återupprättade det kinesiska inflytandet i Tibet. Under åren fram till 1949 förstärktes detta inflytande. Förhållandet mellan länderna blev så gott, att tibetanska soldater kämpade sida vid sida med de kinesiska under striderna i samband med japanernas ockupation av Kina under andra världskriget. Då Chiang Kai-shek drevs ut ur Kina av kommunisterna höll man i Lhasa under tre dagar religiösa böner för kommunisternas undergång. I juli 1949 utvisades trots detta den siste representanten för nationalist-Kina, och landet stängdes definitivt för utlänningar. Så kom den kinesiska invasionen 1950.

Storbritannien är det enda land utom Kina, som haft beröring

under längre tid med Tibet. Landet har alltid varit till stor nytta för England som buffertstat mellan Indien och Kina. Mot slutet av 1800-talet och i början av 1900-talet tävlade England, Ryssland och Kina om inflytande och marknader i Centralasien. England lyckades vinna vissa försteg och slöt 1890 och 1893 tvenne handelsfördrag med Tibet. Striden om inflytandet fortsatte emellertid. Då Tsar-Ryssland tycktes få fast fot i Tibet sände den indiska regeringen en expedition till Lhasa för att få samtycke till vissa delar av handelsfördraget. En enda drabbning utkämpades under deras färd till Lhasa. Dalai Lama flydde till Mongoliet. Efter två veckor drog sig expeditionsstyrkan tillbaka till Indien. Händelsen synes ej ha efterlämnat någon bitterhet mellan Indien och Tibet. I stället gav den upphov till vänskapliga relationer, som bl. a. resulterade i att Dalai Lama gavs exil i Indien, då han måste fly undan kineserna 1909.

Feodalsystemet försvann nästan överallt i världen i och med medeltidens slut. Systemet innebar att kungen, som ägde all jord fördelade denna som län till de kraftfullaste släkterna. Adelsbrev och viss skattefrihet följde i regel förläningarna. Som erkänsla måste adelsätterna fullgöra krigstjänst och deltaga i landets styrelse. Lännen och privilegierna gingo i regel i arv från generation till generation. Det var under sådana förhållanden svårt för en man att höja sig ur den klass, i vilken han fötts. Tibet var vid ockupationen 1950 fortfarande en feodalstat. Religionen hade dock i viss mån mildrat systemet. Den religiösa organisationen, som var skild från feodaladeln, erbjöd böndernas och herdarnas barn en möjlighet att genom kyrkan nå makt och myndighet. Enligt uppgift utnyttjade var fjärde tibetan denna möjlighet.

Kyrkan var staten i Tibet. Det var kyrkans män, som fattade besluten även om varje befattning var dubbelbesatt med en präst och en lekman. Sålunda fanns vid sidan av Dalai Lama den s. k. Panchen Lama. Då Dalai Lama dog skulle som efterträdare väljas ett barn, som fötts i samma ögonblick som Dalai Lama dog — ett utslag av pånyttfödelsetanken.

År 1924 utvisades Panchen Lama ur riket på grund av samröre med kineserna. Någon ny Panchen Lama utsågs inte. De kinesiska kommunisterna påstodo sig ha i sin vård den pånyttfödde Panchen Lama. Han användes i propagandan, som föregick ockupationen 1950. I radioanföranden lät man honom begära Tibets befrielse.

Dalai Lama har varit och är väl fortfarande överhuvud för den lamaistiska buddismen. Denna har haft och har anhängare inte enbart i Tibet utan i hela Kina och Mongoliet. Det religiösa inflytandet

från Tibet var starkt och detta var det viktigaste skälet till att kineserna redan tidigt begärde viss kontroll av landets styrelse.

Det folkdemokratiska Kina hade flera ursäkter för sitt ingripande i Tibet. Sålunda hade diskussionerna om gränsens dragning aldrig avslutats. För det andra hade Tibet under lång tid stått under kinesisk överhöghet. Rivaliteten mellan Dalai och Panchen Lama var det tredje skälet. Kommunist-Kinas befrielseidéer mötte föga förståelse i Tibet. Dalai Lama förklarade ett heligt krig mot kommunismen och utvisade alla kommunist sympatisörer. Någon stark militär motståndskraft fanns ej i landet. I augusti 1950 invaderade en kinesisk armé Tibet men först 1951 var landet helt i kinesernas händer.

Under tiden före ockupationen hade kineserna hävdat, att Tibet var en del av det kinesiska territoriet och att relationerna till Tibet vore att anse som ett kinesiskt problem. Tibet tillbakavisade ej Kinas krav på överhöghet men ville ej tillåta inblandning i sina inre affärer. På orientaliskt sätt sökte man genom underhandlingar avvärja faran. Den indiska regeringen uppträdde som medlare under större delen av 1950. När Tibet trots detta invaderades av kineserna förklarade den indiska regeringen att den vänskapliga förbindelsen mellan Kina och Indien hade allvarligt störts.

Hur har förhållandena utvecklats i Tibet efter ockupationen? Landet synes på väg att tyst och stilla assimileras i det nya Kina. Munkar och kloster ha lämnats i fred. Detta var nog nödvändigt, ty varje radikal ändring i de religiösa förhållandena skulle skakat hela det tibetanska samhället i dess grundvalar. Man har sökt förbättra de sanitära förhållandena genom att upprätta sjukvårdsstationer för bekämpning av tuberkulos, för spädbarnsvård m. m. Otaliga vägbyggen ha satts igång och man kan nu från Kina nå den indiska gränsen. Kineser söka på alla sätt att infiltrera i Tibet. Giftmål mellan kineser och tibetaner bli allt vanligare. Många tibetaner rekryteras till de kinesiska krigsförbanden. Vid de ständiga omgrupperingarna följa de sina förband till Kina för att ej mer återvända. Det pågår sålunda ett slags folkomflyttning efter gammalt känt mönster.

Kommunismens expansion i Europa har stoppats. Avspänningen i Korea och Indokina har medfört en liknande utveckling i fjärran Östern. Man har då valt att lägga tyngdpunkten i den kommunistiska verksamheten till Sydasien och mellersta Östern. På olika sätt ha motsättningarna mellan de olika staterna givits ny aktualitet. Det är framför allt problemen arabstaterna kontra Israel och Indien

kontra Pakistan som dragits fram i rampljuset. Vapenleveranser, vägbyggen och järnvägsbyggen drivas fram på ett sätt som tyder på förberedelser för invasion. År 1953 överskreds gränsen till Nepal av kinesisk-tibetanska militärstyrkor. De avvisades kraftfullt men försöket vittnar om aktiviteten i denna del av världen.

Kashmir är tvistefröet mellan Indien och Pakistan. I början av artikeln relaterades Krustjevs yttrande hösten 1955. Östra delen av Kashmir är rent buddistisk och dess förbindelser peka mot Tibet. Detta ger i viss mån en ny relief åt bilden. Regeringen i Kashmir är dessutom starkt kommunistinfluerad. Läger man härtill att kommunistpartiet i Indien är mycket starkt och livaktigt får man en aning om vad som kanske kommer att ske i denna del av världen. Ett är sant: Tibet är en viktig utpost och utfallsport mot Indien för i synnerhet ideologiska offensiver. Tibet utgör dessutom ett mönsterexempel på hur ett land kan assimileras i det kommunistiska blocket utan större åthävor. Ett sådant exempel kan påverka opinionen i närliggande områden.